

MTA TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT

1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4.

1250 Budapest, Pf. 20

Tel.: 224-6724; Fax: 224-6727

E-mail: titkarsag@tk.mta.hu; Honlap: www.tk.mta.hu

Főigazgató: Rudas Tamás

Összefoglaló a kormánytájékoztatóhoz

A TK kezdeményező szerepe a Big Data jelenség társadalmi hatásainak vizsgálatában

A közösségi hálózatokon, a keresőmotorokban, a weboldalakon, az okos eszközök használata során és számos más forrásból percről percre hatalmas mennyiségű, igen különböző fajtájú adat keletkezik. A magyar tudományos életben a TK aktív kezdeményező szerepet vállalt annak vizsgálatában, mit tudunk meg a társadalom működéséről az összefoglaló néven Big Datának nevezett adatkörből, és ezek az ismeretek hogyan hasznosíthatóak a társadalmi kérdések megválaszolására.

A TK 2016 májusában a Központi Statisztikai Hivatallal közösen workshopot szervezett a „Big Data a statisztikai és a társadalomtudományi kutatásban” címmel. A Magyar Tudomány Ünnepe rendezvénysorozat alkalmából 2016 novemberében „A Big Data a társadalomtudósok szemével” címmel rendezett konferencia azt vizsgálta, hogyan alkalmazható az algoritmus-alapú gondolkodás a politikatudományban, a szociológiában és a jogtudományban, milyen lehetőségeket nyújt a Big Data elemzés a jogalkotás és jogalkalmazás gyakorlatának elemzésére, a törvények minőségének mérésére, milyen veszélyeket rejtenek az algoritmusok a társadalmi igazságosság szempontjából.

Algorithmic Societies - TK-s ötletből 5 millió euro költségvetésű pályázat beadása

A Big Data társadalmi hatásai kutatásának terén felvállalt vezető szerep egyik eredménye egy 5 millió eurós költségvetésű H2020-pályázat beadása is, melyet 2016-ban készített elő a TK, kutatóinak ötletére építve. Az ALGSOC - Algorithmic Societies projekt a társadalom napjainkban zajló alapvető változására, az algoritmizáció folyamatára hívja fel a figyelmet. Az algoritmizáció során egyre több területen veszik át az egyén saját döntéseinek szerepét közösségi hálózatokon, a keresőmotorokban, a weboldalakon, az okoseszközök használata során felhasználó tudta-ráhatása nélkül keletkezett adattömeg alapján működő eljárások és egyre kevésbé átlátható módon és mértékben alakítják az életét. A projekt olyan eljárásokat és megoldásokat kínál, amely erre a változásra készíti fel az állampolgárokat és a döntéshozókat.

A pályázat beadása során a TK olyan konzorciumot hozott létre, amelynek tagjai a Big Data jelenség vizsgálata terén az európai élvonalat képviselik: vezető európai egyetemek (például a University College London, a Fondation Nationale de Sciences Politiques Paris és a Tilburg University), fejlesztő cégek és nemzetközi civil szervezetek, a Központi Statisztikai Hivatal, illetve szakmai együttműködőként más országok statisztikai hivatalai is. A TK vezeti és menedzseli a projektet, két kutatási work package-et vezet és jelentős szerepet vállal a francia partner által vezetett disszeminációs feladatokban is.

TK részvétele a leghitelesebb európai közvélemény-kutatásban, a European Social Survey-ben

Az Európai Bizottság által kezdeményezett European Social Survey 2002 óta tart objektív tükröt a részt vevő európai országok elé. Ez a tükör valóban objektív: a lekérdezés pontos módszertanát nemzetközi kutatás keretében 21 európai ország kutatói dolgozták ki, a kérdések minden országban szigorúan azonosak, az adatfelvétel módszertana pedig az egyik legfejlettebb a világon. A kétévente zajló felmérés kérdéseinek egy része minden lekérdezési hullámban ismétlődik, így lehetőség van az időbeli trendek megfigyelésére, míg más részük az európai közvélemény aktuálisan izgalmas témáira kérdez rá.

Az ESS legfrissebb adatait az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpontjának kutatói - a magyarországi kutatás vezetői - júniusban egy workshopon és novemberben, a Magyar Tudomány Ünnepe keretében rendezett sajtónyilvános konferencián mutatták be és elemezték.

Az ESS adatai „tudományos közjóságok”: bárki számára egyszerűen és szabadon hozzáférhetőek, elemezhetőek. Eredményeit világviszonylatban közel 100 000-en használják, kutatók, elemzők és újságírók legfőképpen. A kutatás magas presztízse és nemzetközi elfogadottsága miatt a döntéshozók sem hagyhatják figyelmen kívül, az ESS-adatok komoly szerepet játszanak az európai országok szakpolitikáinak alakításában.

Áttekintés a magyar jogrendszer állapotáról

Az MTA TK Jogtudományi Intézete kutatóinak szerkesztésében megjelent „A magyar jogrendszer állapota” című kötet, amely interdiszciplináris módszerekkel mutatja be a magyar jogrendszer aktuális helyzetét. A szabályozás áttekintésén túl a szerzők vizsgálják a társadalmi környezetet, a vélhető hatásokat, a szabályozások célját, valamint azok társadalmi elfogadottságát is. A szokásos kontinentális jogtudományi megközelítésmódtól eltérően az adott kérdésekre vonatkozóan a jövőt illető valószínűsítések és változtatási javaslatok is szerepelnek az elemzésekben.

A migráció társadalmi hatásai - civilek és menekültek

A TK intézetközi kutatási projektje, a *Társadalmi konfliktusokra adott identitáspolitikai válaszok az európai, nemzeti és lokális szintek viszonylatában* 2016-ban zárult. A projektzáró konferencián, 2016 novemberében a kutatás résztvevői a 2015-ben Magyarországon áthaladó menekülteknek nyújtott civil segítségnyújtás nagyságrendjét kívánták vizsgálni. Kíváncsiak voltak arra, hogy akik nem vettek részt, mennyire értettek egyet e tevékenységgel, és mennyire voltak közömbösek vagy éppen elutasítók a menekülteket támogató jótékonyssággal, adományozással, önkéntességgel. A kutatás adatait a TÁRKI Omnibusz 2015 októberében zajló adatfelvétele szolgáltatta. A kutatók azt találták, hogy a válaszadók közel harmada, 31%-a megfogalmazta a támogatás szándékát, további 22%-a pedig egyetértett a humanitárius segítségnyújtás céljával, ugyanakkor ennek feladatát intézményes, állami, nemzetközi segélyszervezetekhez kapcsolta, hárítva a saját felelősségét. Kifejezetten a segítségnyújtás elutasítását a válaszadók ötöde, 21%-a vallotta.

Fenntarthatóság a gondozási szektorban: a gondozási szektor reformjai, intézményei, az informalitás a családi szerepvállalás és a migrációs trendek közötti kapcsolat

Az MTA TK Politikatudományi Intézetének 2016-ban befejeződött kutatása azt vizsgálta, hogyan alakulnak a fenntarthatóság politikai és társadalmi dimenziói a különböző európai jóléti rezsimekben, különös tekintettel a piaci típusú megoldásokra, továbbá a családi, illetve az informális munkaerő alkalmazására a gondozási szektorban. Az elemzés rámutatott arra, hogy az egyes európai jóléti rezsimek adaptációs képessége egymástól jelentősen eltér. Az észak-európai rezsimekben a közösségleg biztosított ellátások dominanciája megmaradt, ez azonban nem jelent erős adaptációs korlátot. A racionális közpénzügyi tervezés mellett ugyanis ezekben az országokban a gondozás munkaerőpiaci környezete hatékonyan szabályozott, valamint a munkavégzés körülményeinek magas standardjaival párosul. A liberális gondozási rezsimekben az elmúlt években jelentősebb reformok zajlottak, az állam szerepvállalása csökkent, a piaci megoldások szerepe pedig szignifikánsan nőtt. Ezen belül a gondozási szolgáltatások készpénzes támogatással történő kiváltása (cash-for-care) általában javította az ellátások minőségét, mindennek szükséges feltétele volt azonban a szabályozás és a piacfelügyelet jó minősége.

Ezek a feltételek ugyanakkor jellemzően nem teljesülnek sem az EU déli tagországaiban, sem pedig a kelet-közép-európai tagállamokban. Ezekben az országokban a közösségi ellátások csökkenése mellett tipikusan az informális gondozás mintái erősödtek fel, reformok helyett az alkalmazkodás meghatározó stratégiája a növekvő családi szerepvállalás és/vagy a migráns munkaerő szabályozatlan (egyrészt a közterhekhez történő hozzájárulást megkerülő, másrészt extrém kiszolgáltatottsággal járó) foglalkoztatása lett. Magyarországon a gondozási szektor fenntarthatóságát egyelőre nem segítették átfogó reformok, és a fokozott családi szerepvállalás tűnik az alkalmazkodás meghatározó mintájának. A migráns munkaerő informális foglalkoztatása ugyanakkor kevésbé terjedt el.

Befolyásuk van-e egy általános iskolai osztály véleményformálóinak a többiek továbbtanulási hajlandóságára?

Az MTA TK Lendület RECENS Kutatócsoport eredményességét és nemzetközi tudományos versenyképességét mutatja, hogy a kutatócsoportban az Európai Kutatási Tanács által támogatott ERC Consolidator Grant kutatás indult. A kutatócsoport, mely a Magyar Tudományos Akadémia Lendület programjának segítségével a társas kapcsolatok és hálózatok mechanizmusait és dinamikáját vizsgálja, a 2016-os év egyik kiemelkedő eredményeként kidolgozott egy motivációs kísérletet, amellyel a gimnáziumi továbbtanulást kívánták serkenteni a véleményformáló tanulók közreműködésével. A mintánk felében a véleményformáló diákok számára tartottak egy foglalkozást egy coach segítségével, amelynek során információt adtak át a gimnáziumi továbbtanulásról és meggyőzőségi technikákat mutattak be. A mintájuk másik fele szolgált kontroll csoportként. Az első visszajelzések alapján a beavatkozás sikeres volt és alátámasztja a hasonló iskolai terepkísérletek hasznosságát a továbbtanulási motiváció, az iskolai teljesítmény és közvetetten a versenyképesség növelésének érdekében.

Szakértői jelentés a gazdasági szféra részére

Az MTA TK Lendület - HPOPs Kutatócsoport legjelentősebb 2016. évi kutatási eredménye az a jogász szakértői jelentés, amely gazdasági tevékenységek végzésének magyarországi jogi szabályozási környezetét vizsgálta. A jelentés általában és szektorokra lebontva elemezte –

alapvetően a törvényi szabályozás szintjén – a jogi szabályozási környezet minőségét, annak pozitívumait és hiányosságait. Értékelésének alapját az Európai Unió jogából eredő kötelezettségek jelentették, így a jelentés elsősorban a magyar piachoz való hozzáférés, az egyenlő piaci esélyek biztosítása, valamint a diszkrimináció tilalma követelményeinek érvényesülésére koncentrált.